

*О.М. Кошак кандидат наук із соціальних комунікацій
(кафедра журналістики, реклами і
зв'язків з громадськістю ННІМВ НАУ,
Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ РАДІОМОВЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО МЕДІА-ПРОСТОРУ

*У статті розглянуто і проаналізовано особливості розвитку радіомовлення в
Україні на початку XXI сторіччя.*

*Ключові слова: радіо ефірне, проводове, супутникове, інтернет-радіо, цифрове;
FM-станція, медіа-простір, розвиток, суспільство.*

*In the article are examined and analyzed the special features of the development
radiobroadcasting in Ukraine at the beginning of the XXI century.*

*The keywords: radio ether, provodove, satellite, internet-radio, digital; FM- station,
media-ether, development, society.*

Творення національного інформаційного простору як у межах своєї держави, так і за кордоном належить до глобальних проблем сучасності. Україна поступово нарощує національний інформаційний ресурс, провадить власну інформаційну політику. На початку третього тисячоріччя радіо залишається одним із найвпливовіших ЗМІ в нашому суспільстві.

Радіомовлення (лат. radiare – випромінювати, випускати промені) є другим з моменту створення (після преси) засобом масової комунікації. Найхарактернішою рисою радіомовлення є те, що носієм інформації тут виступає тільки звук (включаючи і паузи). В.П. Олійник вважає, що радіомовлення – оперативний засіб масової інформації і пропаганди, який документальними, публіцистичними і художніми формами звукової організації мовлення, шумів і музики в процесі орієнтованої на певну аудиторію передачі радіотехнічними каналами відображає об'єктивну дійсність [7].

Висока ефективність та переконливість радіопередач пояснюються широкими можливостями радіотехніки, яка забезпечує виключну оперативність повідомлення, яка недоступна іншим засобам інформації. Радіо здатне миттєво розповідати про подію, що відбувається, давати мільйонам людей оперативну інформацію. Радіохвилі не знають перешкод та труднощів, пов'язаних з географією, кліматом, часом року та доби.

Головне завдання радіомовлення – відобразити життя таким, як воно є. З цього випливають і головні засади їхньої діяльності: об'єктивність, гласність, відкритість, плюралізм. Перший загальнонаціональний канал Українського радіо надає оперативну інформацію й розважає своїх слухачів - без цього немислимо радіо. Але крім того, будучи суспільним (тобто фінансованим частково за суспільний рахунок) Українське радіо та державні обласні радіоорганізації виконують ще й ряд додаткових завдань, а саме: забезпечують контакт громадян з державою, сприяють внутрішньосуспільному миру, злагоді й порозумінню. При цьому залишається підкреслено нейтральним, певною мірою знесобленим ЗМІ.

Водночас відбулося чітке розмежування радіомовлення з іншими засобами масової інформації. Це пов'язано з його специфікою як глобального звукового засобу спілкування. Радіомовлення не претендує на аналітичні засади преси, на інтелектуальність літератури, не могло подати видиме, наочне відображення дійсності, як це робило кіно. Радіо в змозі передати живе життя героїв, що міститься у звуках їх голосів, воно приносить слухачам велику літературу, музику всіх часів і народів, спів найкращих виконавців.

Глобальні інформаційні процеси увійшли до нашої реальності, і кордони національних держав не можуть їх зупинити. І.С. Паримський вважає, що «жоден регіон не здатний ізолюватись від них чи їх не помічати, оцінюючи в зв'язку з ними власні здобутки чи втрати. Та й процеси демократизації, до яких прихильно ставиться світове співтовариство, всерйоз свідчать про глобальне інформаційне суспільство» [9].

Важливо виходити з того, що інформаційний простір не тотожний системі ЗМІ або системі масової комунікації на певному геополітичному просторі. Під національним простором А.А. Чічановський та В.І. Шкляр розуміють, насамперед, «структурність і протяжність інформаційного зв'язку суспільства: матеріальні (технологічні) можливості отримання, збереження і розповсюдження інформації на території країни і за її межами за допомогою всіх діючих компонентів національної (загальнодержавної) системи інформації та зв'язку, діяльність котрої має гарантоване правове забезпечення» [15].

Якщо виходити з латинського значення слова «інформувати» – це «зобразити, скласти уявлення про що-небудь», то вважатимемо, що «інформаційний простір (поле)» як раз і означає те середовище, в якому виробляється, існує, циркулює, обертається інформація. Це поняття – соціально-політичне і вбирає в себе як територіальний, як космічний та технічний фактори, так і людський, оскільки суспільна інформація призначається для людини, людина – її споживач, без людини вона втрачає свій сенс.

Отож, коли йдеться про інформаційне поле конкретної держави, то його межі ототожнюються з її кордонами, охоплюючи національну територію, акваторію та повітряний простір.

Національний інформаційний простір – надзвичайно важливе політичне поняття, яке у вартісній шкалі соціальних цінностей можна поставити на друге місце після державної незалежності. Безперечно, держава повинна захищати, відповідно до чинного законодавства України з урахуванням міжнародних правових норм, цей простір від антиукраїнської, антиконституційної інтервенції з боку ворожих до нашої країни інформаційно пропагандистських засобів.

Саме в інформаційному просторі гласно реалізується державна політика. Він є середовищем, де формується активне ставлення громади до суспільно значимих подій, рішень, дій влади та опозиції.

Дослідник В.І. Шкляр дійшов висновку, що «Україна поки що помітно випадає зі світового інформаційного процесу. Ми не маємо стратегії вигідної і систематичної інтеграції у світовий телекомунікаційний та інформаційний простори» [16]. Характеризуючи національний інформаційний простір, науковці О. Гриценко та В.І. Шкляр звертають увагу на те, що «в Україні інформаційна

система, яка утворюється вітчизняними мас-медіа, має обмежений вплив навіть на території країни, особливо у східних і південних регіонах» [17].

За експертними оцінками, електронні ЗМІ, зокрема, радіомовлення в інформаційному просторі України становлять лише 11% загальної кількості суб'єктів поширення інформації. Однак, за показниками охоплення населення та впливу на громадську думку вони значно переважають інші ЗМІ.

Науковець Т. Паньо вважає, що розвиток радіопростору України є одним із важливих завдань будівництва української держави, утвердження її суверенітету та незалежності. Творення українського інформаційного простору як у межах своєї держави, так і за кордоном належить до глобальних проблем сучасності. Ми розділяємо думку В.В. Лизанчука, що «потрібно посилювати власні інформаційні джерела і послаблювати чи блокувати закордонну наступальну інформаційну агресію, забезпечувати доброзичливий діалог культур» [5].

На наш погляд, слушною є думка В.М. Владимірова стосовно того, що на правобережній Україні почали активно розробляти тему національного відродження. У цьому сказався історичний досвід регіону останніх сторіч, а також переважно аграрна економіка, яка передбачала певну економічну незалежність від колишніх радянських республік.

Натомість лівобережна Україна, і передусім Донбас, історично і, головне, економічно тяжіли до Росії. Великі підприємства індустріальних центрів, важка промисловість вимагали для свого існування підтримки мільйонів зв'язків із суміжниками, постачальниками, сировинними базами в усіх колишніх радянських республіках.

На початку 90-х років ХХ сторіччя в обстановці ідейної невизначеності, викликаній крахом комуністичної ідеології, плюралізмом думок, відсутністю єдиної інтегруючої ідеї для всіх територій і верств населення обласні державні ТРК почали активно співпрацювати з владними структурами. Неприбутковість державних радіокомпаній в ринкових умовах змушувала їх ставити на порядок денний питання про державну фінансову підтримку вітчизняного радіомовлення. Виникла парадоксальна ситуація: це необхідно було робити, щоб їх врятувати, – і водночас цього не можна було робити задля збереження незалежності ЗМІ України, її відстороненості від влади. Новостворені ж FM-станції попервах свідомо віддалялися від влади.

Мережа FM-радіо – це невід'ємна складова єдиного інформаційного простору держави. FM (з англійської перекладається як «модуляція частоти») – це верхній піддіапазон ультракоротких хвиль (УКХ). Його частота – від 87,5 МГц до 108 МГц. Існує ще нижній піддіапазон УКХ від 64 МГц до 74 МГц). Цей діапазон з'явився в радіопросторі України після розпаду Радянського Союзу. За часів «холодної війни» це були воєнні частоти. Відбулася своєрідна «конверсія» радіоєфіру. Перевага FM-радіо перед УКХ – чим коротша хвиля, тим вища якість прийому сигналу.

Можливість вести мовлення саме на цих частотах з'явилась як на Заході так і в СРСР у 60-х роках. Револьюційним проривом цей факт можна назвати лише тому, що за допомогою ультракоротких хвиль можна передавати стереосигнал, а це дуже важливо для музичних програм. Цікаво, що з часом з'явилась технологія, за допомогою якої можна передавати

стереосигнал і на середніх хвилях, але вона вимагає значних капіталовкладень. Тому УКХ-діапазон залишається найпопулярнішим на всій планеті. Саме тому, що він є найекономічнішим, а також завдяки найкращій якості поширення сигналу.

Після падіння «залізної завіси» центр тяжіння радіомовлення перемістився саме на УКХ-діапазон. Тому, що це була можливість для існування на цих хвилях комерційних, недержавних радіостанцій.

Висновки

Таким чином, інформаційний простір України перебуває в процесі становлення і розвивається досить нерівномірно. Радіо має розвинутий характер і поширено по всій території країни. В країні утворилася досить потужна система державного радіомовлення.

Радіомовлення стрімко ввійшло до всіх сфер суспільного життя, стало невід'ємною часткою культури, мистецтва, ідеології, політики, науки, освіти, виховних процесів. Разом з радіо прийшло чимало нового у способи людського спілкування, інформаційні процеси. Мобільне, оперативне, всюдисуще радіомовлення – важливий компонент системи ЗМІ, бурхливо розвиваючись на новій техніці, набуло у сучасних умовах нових якостей.

В секторі ЕЗМІ створено конкурентне середовище, що сприяє альтернативності розповсюдження та отримання громадянами інформації.

Поява в інформаційному просторі недержавних радіостанцій засвідчує новий етап розвитку радіомовлення в Україні. Існування значної кількості незалежних радіостанцій – явище однозначно позитивне, оскільки воно загалом має сприяти творчій конкуренції.

Стабільний розвиток радіоінформаційного простору України залежить, в першу чергу, від стану економіки та від досконалості законів. Саме вони створять рівні правила гри в інформаційній сфері, а відтак – можливість радіоорганізаціям бути економічно спроможними, розвивати свою матеріально-технічну базу та реалізовувати незалежну програмно – творчу політику. Одна з причин кризових явищ у сфері радіомовлення є відсутність конструктивної співпраці між законодавчою та виконавчою гілками влади.

Високий рівень присутності держави на ринку електронних ЗМІ не відповідає досвіду розвинутих демократичних країн, створює можливість для маніпулювання масовою свідомістю, порушення конституційних прав громадян на отримання та поширення інформації.

Прийнятий 18 липня 1997 року Закон України «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України» не працював. Через постійні дискусії навколо створення громадського мовлення простежувались тенденції витіснення з національного інформаційного простору державного радіо сегмента аж поки у 2015 році влада внесла зміни і доповнення до нього і перевела систему державного радіомовлення до розряду суспільного з публічним власником.

Список літератури

1. Гоян О. Я. Цифрове радіомовлення: українські перспективи // www.journ.univ.kiev.ua
2. Звіти Національної Ради України з питань телебачення і радіомовлення, 2010. – <<http://www.nrada.gov.ua>>.
3. Комаров С. Радиовещательные технологии. Форматы радиостанций и как определить свой формат. – <<http://www.radiostation.ru/music/format.html>> .
4. Лизанчук В. В. Радіожурналістика: засади функціонування. Підручник. – Львів: ПАІС, 2000. – С. 366.
5. Лизанчук В. В. Основи радіожурналістики: Підручник. – К.: Знання, 2006. – 628 с.
6. Мащенко І. Г. Хроніка українського радіо і телебачення в контексті світового аудіовізуального процесу. – К., 2006.
7. Олейник В.П. Радиопублицистика: проблемы теории и мастерства / В.П. Олейник. – К.: Вища шк., 1978. – 372 с.
8. Омеляненко Ю. І. Телерадіомовлення України: Шляхи становлення і розвитку. – К.: Раритет, 1997. –100 с.
9. Паримський І.С. Національна преса. Сучасні проблеми теорії. / І.С. Паримський // Монографія. Інст-т журн. КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2007. – С.59. (288 с.)
10. План розвитку національного телерадіоінформаційного простору України (з доповненнями, внесеними рішенням Національної ради № 1260 від 03.10.2007) // www.nrada.gov.ua/documents.doc.
11. Рихтер С.Г. Цифровое радиовещание. – М.: Горячая линия-Телеком, 2007. – 352 с.
12. Рожко Г. Харків – колыска українського радіомовлення і телебачення: Докум.-публіц. нарис/ Літ. запис Ж. Ф. Петрової-Коваленко. – Х., 2004.
13. Світ Радіо /ProRadio.Org.Ua:Радіостатті. 2006. <http://www.proradio.org.ua/articles/bezvinyu.html>.
14. Цифровое звуковое радиовещание. /Виходець А.В., Ганжа С.Н., Лапін В.П., під заг. ред. Михайлова М.К.; – Одесса. – 2006.
15. Чічановський А.А., Шкляр В.І. Національний інформаційний простір: потенціал і ресурси // Вісник Київ. ун-ту. Сер. Журналістика. Вип.4. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1997. – С. 26-34.
16. Шкляр В.І. Мас-медіа України у міжнародному інформаційному просторі / В.І. Шкляр // Україна дипломатична. – К.: Ін-т між нар. Відн., 2000. – С. 387-409.
17. Шкляр В.І., Гриценко О.М. Формати національної ідентичності ЗМІ / В.І. Шкляр, О.М. Гриценко // Наукові записки Інституту журналістики. Т. 7. – К.: Ін-т журналістики, 2007. – С. 33-36.